

УДК 341.01

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-15

В. В. ДУДЧЕНКО
О. В. ПАСЕЧНИК

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ

Міжнародні взаємозв'язки сучасності проявляються у прагненні держав світу до комунікативної діяльності. Завдяки цьому вирішується низка завдань щодо розвитку взаємовідносин держави і суспільства, державної влади та громадськості, формуються нові підходи, методи й технології міждержавних комунікацій – від розбудови стійких зв'язків між громадянським суспільством та державою до створення унікальних правових алгоритмів.

Ключові слова: державна політика, діяльнісний підхід, інформаційно-комунікативні технології, міжнародні відносини, міждержавні комунікації, міжнародне право.

Dudchenko Valentyna, Pasechnyk Olena. Theoretical foundations of the international legal level of modern states communication mechanisms

The international relations of modernity are manifested in the efforts of the countries of the world to communicative activity, because thanks to this, a number of tasks related to the construction of relations between the state and society, state power and the public are solved. New approaches, methods and technologies of interstate communications are being formed. From building sustainable ties between civil society and the state to creating unique legal algorithms.

Key words: state policy, actional approach, information and communication technologies, international relations, interstate communications, international law.

Сучасний світ є відображенням тенденцій постіндустріально-го суспільства. Змінюється все: і ставлення держави до людини, і ставлення людини до держави. На цьому тлі міжнародні взаємо-

© ДУДЧЕНКО Валентина Віталіївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія»

© ПАСЕЧНИК Олена Владиславівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»

зв'язки сучасності проявляються у прагненні держав світу до комунікативної діяльності. Завдяки цьому вирішується низка завдань щодо побудови взаємовідносин держави і суспільства, державної влади та громадськості. Формуються нові підходи, методи й технології міждержавних комунікацій – від розбудови стійких зв'язків між громадянським суспільством та державою до створення унікальних правових алгоритмів.

Міждержавні комунікації необхідно аналізувати як системну сукупність компонентів, інформаційних мереж та служб, які мають матеріально-технічні ресурси та професійні кадри. Міждержавна комунікація є частиною предметної культури, яка забезпечує рух культурних сенсів у соціальному просторі та часі. Міждержавні комунікації проявляються як шлях впливу на поведінку соціуму протягом певного періоду, з використанням певного набору комунікаційних заходів та масиву медіа-повідомлень по багатьох каналах для створення необхідних умов для людини і суспільства.

Тріада комунікації право – держава – суспільство є універсальною та включає аналіз ситуації, поставлених завдань, узгодження стратегій, реалізацію кампаній зі створення інформаційно-реklamних повідомлень, що поширюються через традиційні засоби масової інформації, нові технології і міжособистісне спілкування.

Публічні комунікації є важливим компонентом політичного розвитку Європейського Союзу. Комунікація не може зробити ЄС ідеальним або вирішити економічні, соціальні, політичні та екологічні проблеми. Втім комунікація допомагає підвищити обізнаність і мобілізацію людей. Комунікація розглядається як ключовий засіб інтеграції, утвердження ідентичності, поваги і демократичних цінностей, що допомагає громадянам зрозуміти Європейський Союз на емоційному рівні і через створення кращої системи спілкування суспільства та європейських інститутів при здійсненні спільної політики. Інформаційна та комунікаційна політика ЄС насправді з самого початку була частиною європейської інтеграційної політики. Стратегія включає публікацію програмних документів, вдосконалення служб, створення фондів розвитку ініціатив громадянського суспільства. Таким чином, комунікація стає стратегічним ресурсом ЄС і включає активну взаємодію і співпрацю з комунікаційними елементами суспільства: журналістами, громадськими організаціями, службовцями, урядовими структурами тощо.

Багато фахівців відзначають, що нині у світі активізується увага до комунікативної діяльності. Вважається, що це нова хвиля, спрямована на вироблення сучасних підходів щодо практики державних комунікацій [1]. Головним у розумінні комунікацій вважається постулат, що державне управління є специфічним видом спеціально побудованої діяльності, особливим видом діяльності з соціального управління [2]. Відповідно і комунікативна діяльність має специфічні особливості і має бути спрямована на побудову міцних соціальних зв'язків.

Стосовно сучасних зарубіжних підходів до комунікацій і комунікативної діяльності варто відзначити, що комунікація розглядається з позицій діяльності, або діяльнісного підходу, що дало можливість багатьом державам сформулювати складові комунікаційних політик, стратегій, планів тощо. Використовуються два поняття: комунікативна політика і комунікаційна політика. Друга категорія більш широка, оскільки визначає особливості взаємодії з населенням шляхом використання ІТ-технологій. У багатьох державах виокремлюється комунікативна політика, яка має: принципи; цілі; рішення; правила; заходи; кодекси поведінки. Відповідно кожна держава визначає для себе найбільш доцільний формат документа, який є основою для реалізації на практиці комунікативної політики та створений відповідно до практики і традицій системи правового регулювання у державах: політика комунікацій; комунікаційна стратегія; стратегія комунікацій та план дій; координація комунікативної політики; політика урядової зовнішньої комунікації; комунікаційна стратегія громадськості.

Інформаційна парадигма сучасного розвитку виступає як модель політичної дії, як система оцінок політичної і соціально-економічної ситуації, на основі яких формуються і аргументуються завдання для практичної діяльності міжнародних акторів на національному і глобальному рівнях. Водночас стратегічне, тактичне й оперативне забезпечення зовнішньополітичних інтересів на міжнародній арені також залежить від врахування впливу міжнародних комунікацій на міждержавну взаємодію. Адже детермінантами зовнішньої політики вважаються стратегії формування і підтримання позитивного іміджу країни, пріоритети національних пріоритетів у міжнародних відносинах, сучасний комунікативний інструментарій дипломатичних представництв, консульських установ і дипломатичних місій [3].

У вітчизняній практиці комунікації суб'єктів державного управління знаходяться у площині накопичення, зберігання та надання інформації. Відсутня теоретична та практична підготовка професійних комунікаторів. Спостерігається перенесення державноуправлінських комунікацій у політичну площину.

Актуальність комунікацій у державному управлінні не знижується багато років поспіль. В основу практики комунікації у багатьох державах світу покладено певні теоретичні концепції. Сучасні дослідження розглядають комунікації суб'єктів державного управління крізь призму урядових комунікацій. У них йдеться про важливість для багатьох держав плану комунікацій ЄС щодо розвитку соціального діалогу [4].

Нині визначаються методи комунікацій, що застосовуються для досягнення результатів: консультативні заходи; дискусії щодо європейської соціальної моделі; дебати зі стратегічних питань, які пов'язані з майбутнім ЄС; телевізійні форуми; семінари; прямий діалог; он-лайн голосування тощо.

З'являються публікації, у яких фахівці наголошують на зростаючі ролі стратегії урядових зв'язків з громадськістю, заснованих на стратегічних комунікаціях, розроблених центральними органами влади [5]. Зокрема, багатьма науковцями приділялась увага питанням медіатизації урядів [6].

Особливий акцент зроблено на питаннях державних комунікативних теорій, які пов'язані з процесами медіатизації. Наголос робиться на виробленні нових ідей у комунікативних аспектах управління ЄС, зокрема щодо мислення.

Результатом таких комунікацій має бути свідомо підтримка громадянами європейських країн рішень Європейського парламенту. На комунікативних заходах у ЄС науковцями та практиками обговорювалася низка питань: яким чином політикам відповідати на вимоги спільноти; прозорість – це зобов'язання чи можливість; що таке комунікація в ЄС; як робити ЄС-новини; зв'язок науки, управління та освіти; інтерактивні практики прийняття рішень; лобіювання демократії ЄС; нові тенденції в урядових кампаніях; освітні засоби зв'язку; відкриті політики; цифрове перетворення державних організацій тощо [7].

На деяких електронних ресурсах США йдеться про широкий спектр підходів до залучення громадян до прийняття рішень, які

стосуються їх життєдіяльності. Це вимагає не тільки широкого інформування громадян, а й надання їм можливості висловити свою точку зору і впливати на важливі державні рішення. Це передбачає вироблення та запровадження комплексних місцевих програм комунікації та участі.

Міжнародні комунікації сприяють поширенню впливу в міжнародному середовищі, вирішенню геополітичних завдань, формуванню нової архітектури сучасної системи міжнародних відносин. Функції міжнародних акторів щодо забезпечення національних інтересів, зумовлених зростанням конкуренції впливів та параметрів політичного позиціонування в системі глобальних взаємодій, істотно трансформуються і спонукають до комплексного використання інноваційного ресурсу, включаючи до активів зовнішньополітичних стратегій комунікаційний інструментарій як прямого, так й опосередкованого впливу. Саме складність і суперечливість міжнародних процесів і явищ зумовили особливий інтерес до міжнародних комунікацій, які створили нові можливості для зовнішньополітичної діяльності держав у міжнародних відносинах XXI ст. [8].

Розширюється спектр застосування комунікацій у державному управлінні, а також відбувається перенесення їх із площини процесів у площину діяльності.

Інші спеціалісти акцентують увагу на процесах «транспортування та обміну інформацією» [9] з метою пояснення рішень і дій уряду та підтримки соціальних зв'язків. Робиться наголос на відмінностях між активним урядовим зв'язком і пасивним громадським зв'язком. «Активний зв'язок» – це термін, який спеціалістами використовується для позначення всієї інформації, яка надається в організованому порядку з державних або конкретних цільових груп влади та адміністрації. Активний тому, що всі заходи, які проводяться урядом, – сплановані, організовані й фінансуються. «Пасивний зв'язок» – це інформація, яка надається державними адміністраціями тим особам, які її просять відповідно до правових актів щодо доступу до інформації. Сутність цих зв'язків – інформування громадськості, пояснення рішень для отримання їх підтримки, захист цінностей та сприяння відповідній поведінці та діалогу між установами і громадянами.

Як інструмент зовнішньополітичної діяльності, міжнародна комунікація має характерні особливості для просування націо-

нальних інтересів у глобальному середовищі й переконання світової громадськості та внутрішньої спільноти у правильності зовнішньополітичних рішень. Вона дає змогу здійснювати політичну взаємодію, розвивати економічне співробітництво та культурний обмін. Серед детермінантів міжнародної комунікації виділяють дипломатичні канали, ділові комунікації, культурний і науковий обмін, мас-медіа, інтернет та соціальні мережі, які дозволяють ефективно регулювати міжнародні комунікаційні потоки [10].

Подібний урядовий зв'язок співвідноситься із: спілкуванням щодо діяльності уряду стосовно пояснення рішень уряду; заохочення громадян до використання їх прав тощо.

Фактично йдеться про комунікацію через надання інформації, яка, в свою чергу, може бути або державно орієнтовна, або політична. Аналіз комунікацій у деяких державах світу свідчить про наявність стратегії розвитку комунікацій суб'єктів державного управління.

Отже, комунікація у державному управлінні – це специфічна діяльність, яка має чотири глобальних напрями: стратегічні комунікації; кризові комунікації; масові комунікації; міжособистісні комунікації. Всі вони реалізуються декількома шляхами: спілкування; е-технології для спілкування; урядовий зв'язок; закон як комунікації; PR-комунікація. У свою чергу, вони розподіляються на дві площини: комунікації з громадськістю та комунікації в межах державно-адміністративної системи. Їх реалізація передбачає використання методів: пропаганди; переконуючої пропаганди; переконання; залучення; освіти; пояснення; роз'яснення; діалогу; медіації; інформування. PR-комунікація як діяльність реалізується з трьох позицій: з громадянами; з державними установами; із зацікавленими сторонами. У даному випадку методи PR-комунікації однакові, але мають різне наповнення: надання інформації; обговорення; планування; інформаційно-пропагандистські кампанії; поширення нової інформації. Варто відзначити, що інформування розглядається як один із методів реалізації комунікативної політики держави і тільки при інформуванні населення для отримання оперативної інформації, що є правом громадянина.

Виокремлюються думки щодо розширення функцій законів держав, які на сьогодні мають не тільки дозвільні функції, а й комунікативні, оскільки громадяни отримали можливість впливати на

формування змісту законодавчих актів. Відповідно і сам закон стає формою комунікації з населенням і переходить у площину комунікаційного підходу [11].

Для державно-адміністративної системи основним методом залишається інформування, оскільки воно стосується передачі інформації для прийняття рішень і організаційної роботи.

У світовій практиці розрізняються два блоки комунікацій як діяльності, спрямованої на різні цілі, завдання і результати. Перший блок стосується природних факторів розвитку суспільства, які не можна змінити законодавчими актами, чийсь бажанням, чи науковими уявленнями про те, що могло б бути, якби всі зробили так, як ми собі думаємо. Тут всі методи спрямовані на: сприяння досягненню цілей національних стратегій; реагування на потреби місцевих громад; розширення прав і можливостей громадян для участі в прийнятті державно-управлінських рішень; вирішення потенційних проблем; формування відносин довіри; зміну поведінки населення; мотивації населення до участі у державних справах; формування ефективного партнерства; допомоги громадянам у розумінні їх прав і можливостей; формування відповідальної поведінки населення; захист цінностей; обговорення повсякденних проблем населення; цінності соціальних зв'язків. Усе це належить до соціального проектування, соціальної інженерії, соціального управління. Такі проекти фінансуються державою, а також з приватних фондів і коштів громади.

Другий блок стосується обмежених завдань, зокрема, ставлення до діяльності державного службовця та довіри до нього, сформовані через результати його діяльності. Сюди відносять PR-комунікацію, яка спрямована на: покращення образу установи; завоювання довіри широкої громадськості; стимулювання лідерів громадської думки; залучення аудиторії через різні програми; забезпечення прозорості; доповнення недоліків інших форм зв'язку в державному управлінні; розвиток суспільного інтересу. Це стосується побудови суспільних відносин у сфері державного управління. Фінансування на організаційні структури, які проводять таку роботу виділяється державою. Для досягнення цілей у цих двох площинах використовуються: інформаційні офіси; інформаційні послуги; ЗМІ; ЗМК; е-спілкування; е-управління; е-уряд; комунікаційні проекти (ЕС-EYD-2015); соціальні проекти тощо [12, с. 80].

Під час аналізу перспектив розвитку комунікаційних процесів сучасних держав слід враховувати, що «державна стратегія і тактика розвитку повинні включати підтримку інновацій, спрямовану на активізацію створення та використання новітніх високих технологій, продукції, модернізації виробничих процесів, управління та впровадження інноваційних продуктів» [13, с.146].

На думку В. В. Копійки, «швидкоплинні процеси глобалізації, інноваційні складові зовнішньої політики і міжнародних відносин, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що наразі визнаються інструментом здійснення дипломатичної діяльності та просування національних інтересів на світовій арені, а також чинниками гострого політичного протистояння і конкуренції, відкривають перспективи міжнародної взаємодії на якісно нових засадах комунікації. Високі технології як найбільш передовий і перспективний інструментарій міжнародного співробітництва охоплюють всі сфери сучасних міжнародних відносин, змінюють пріоритети і практику життєдіяльності політичних акторів в інформаційну добу. Саме складність і суперечливість міжнародних процесів і явищ зумовили особливий інтерес до використання міжнародних комунікацій у глобальному політичному середовищі, які створили нові можливості для позиціонування та іміджування держав у мережі Інтернет, забезпечення інтерактивного діалогу дипломатичних установ зі світовою громадськістю у соціальних медіа» [14].

Але сфера цифрового середовища та використання цифрових технологій для забезпечення сучасного рівня міждержавної комунікації має певні ризики. Так, у резолюції ГА ООН № 73/27 (2018 рік) закріплено, що інформаційно-комунікативні технології є технологіями подвійного призначення, які можуть використовуватися як у законних, так і зловмисних цілях; низка держав займається нарощуванням потенціалу в сфері інформаційно-комунікативних технологій для військових цілей, а використання інформаційно-комунікативних технологій у майбутніх конфліктах стає дедалі імовірнішим; деяким державам може знадобитися допомога в зв'язку з їхніми зусиллями щодо подолання розриву в рівні потенціалу в галузі безпеки при використанні інформаційно-комунікативних технологій; право і обов'язок держави – боротися, в рамках своїх конституційних повноважень, проти поширення фальшивих або перекручених повідомлень, які можуть розгляда-

тися як втручання у внутрішні справи інших держав або які завдають шкоди зміцненню миру, співробітництва і дружніх відносин між державами і націями; обов'язок держави утримуватися від будь-яких наклепницьких кампаній, образливої чи ворожої пропаганди з метою здійснення інтервенції або втручання у внутрішні справи інших держав; держави несуть основну відповідальність за підтримання безпечного і мирного інформаційно-комунікативного середовища, проте визначення механізмів участі, відповідно до обставин, приватного сектора, наукових кіл і організацій громадянського суспільства могло б сприяти підвищенню ефективності міжнародного співробітництва [15].

Отже, засади міжнародної комунікації та інформаційного виміру розвитку людства дістали відображення у модернізації сучасного політичного життя. Перегляд пріоритетів зовнішньої політики окремих країн і практичної діяльності світового співтовариства через здійснення ефективної комунікації із використанням інформаційно-комунікативних технологій сприяє трансформації міжнародних відносин. Зовнішньополітична діяльність значно змінюється в умовах великих обсягів інформації (даних), великої кількості суб'єктів та об'єктів, які дотичні до процесу прийняття рішень, та обмеженості в часі. Тому використання інформаційно-комунікативних технологій є невід'ємною складовою механізмів комунікації сучасних держав.

У процесах міждержавного діалогу відбувається інформаційна стратифікація та інформаційно-політична диференціація, які зумовлюють формування зовнішньополітичних структур із власними принципами комунікації, відносинами і статусом у світі. Міжнародні відносини сучасності фокусуються на ефективній комунікації як механізмі розбудови системи зовнішніх зв'язків, що мають не тільки відповідати встановленим у міжнародному співтоваристві стандартам, а й враховувати якісні зміни щодо організації політичних процесів у міждержавних відносинах.

1. Attribution Theory. Advertising, Publish Relations, Marketing and Consumer Behavior, Interpersonal, Communication, Psychology, Behavioral and Social Science. URL: <http://communicationtheory.org/attribution-theory/>.
2. Laursen and Chiara Valentini. Mediatization and Government Communication: Press Work in the European Parliament [Aarhus University, Department of Business Communication, Jens Chr.Skous Vej 2-3, DK-8000 Aarhus

C. Denmark]. *The International Journal of Press/Politics*. 2015. January. Vol. 20. P. 26-44. **3.** Hamelink C. Trends in World Communication. URL: <https://www.religion-online.org/article/trends-in-world-communication/>. **4.** Brief for policymakers : the Contribution of Government Communication Capacity to Achieving Good Governance Outcomes. *The George Washington University's Elliott School for International Affairs Linder Commons Room*, February 19, 2009. URL: <http://siteresources.worldbank.org/EXTGOVACC/Resources/BriefGovCommCapacity>. **5.** Communication in public administration. URL: <http://www.slideshare.net/yhamskiey/communication-in-public-administration>. **6.** Communication Models and Theories. Advertising, Publish Relations, Marketing and Consumer Behavior, Interpersonal, Communication, Psychology, *Behavioral and Social Science*. URL: <http://www.praccreditation.org/resources/documents/APRSG-Comm-Models.pdf>. **7.** Communication theory (also communications theory). URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/communication_theory. **8.** Galbraith J. A fine balance: 10 global communication trends policies. URL: <https://www.ipra.org/news/itle/a-fine-balance-10-global-communication-trends/>. **9.** Domestication. Advertising, Publish Relations, Marketing and Consumer Behavior, Interpersonal, Communication, Psychology, Behavioral and Social Science. URL: <http://communicationtheory.org/domestication/>. **10.** Stanzel V. New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century. URL: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/new-realities-in-foreign-affairs-diplomacy-in-the-21st-century/>. **11.** Government Engagement and Communication Strategies with Communities. *Institute for Strategic Dialogue*. URL: <https://www.counterextremism.org/resources/details/id/540/government-engagement-and-communication-strategies-with-communities>. **12.** Драгомирецька Н. М. Комунікативна діяльність в державному управлінні: навч. пос. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с. **13.** Dudchenko V., Vitman K. Public administration of economic development in the context of the institutional theory. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. №. 1. Baltija Publishing, 2018. P. 139-147. **14.** Копійка В. В. Міжнародні комунікації як детермінанти зовнішньої політики світових акторів. *International relations, part «Political sciences»*. 2019. № 21. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3844/3504. **15.** Досягнення у сфері інформатизації та телекомунікацій у контексті міжнародної безпеки: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 73/27. A/RES/73/27, 5 декабря 2018 года. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/73/27>.

Dudchenko Valentyna, Pacechnyk Olena. Theoretical foundations of the international legal level of modern states communication mechanisms

The international relations of modernity are manifested in the efforts of the countries of the world to communicative activity, because thanks to this, a number of tasks related to the construction of relations between the state and society, state power and the public are solved. New approaches, methods and technologies of interstate communications are being formed. From building

sustainable ties between civil society and the state to creating unique legal algorithms.

Interstate communications must be analyzed as a system set of components, information networks and services that have material and technical resources and professional personnel. Interstate communication is a part of subject culture that ensures the movement of cultural meanings in social space and time. Interstate communications are shown as a way of influencing the behavior of society during a certain period, using an organized set of communication measures and involving an array of media messages in many channels to create the necessary conditions for a person and society.

The triad of communication: law-state-society is universal and includes analysis of the situation, set tasks, coordination of strategies, implementation of campaigns for the creation of informational and advertising messages distributed through traditional mass media, new technologies and interpersonal communication.

The principles of international communication and the informational dimension of human development are reflected in the modernization of modern political life. Revising the priorities of the foreign policy of individual countries and the practical activities of the world community through the implementation of effective communication using information and communication technologies contributes to the transformation of international relations. The implementation of foreign policy activities changes significantly in the conditions of the need to take into account large volumes of information (data), a large number of subjects and objects that are relevant to the decision-making process, and time constraints, therefore the use of information and communication technologies is an integral component of the mechanisms communications of modern states.

Key words: state policy, actional approach, information and communication technologies, international relations, interstate communications, international law.